

Meertaligheid en onderwijs

IN DE KLAS

De serie **In de klas** bestaat uit een reeks praktische boeken voor docenten, leerkrachten, intern begeleiders en remedial teachers. De boeken zijn geschreven door professionals uit het vakgebied. Zij geven achtergrondinformatie en praktische tips waarmee je direct aan de slag kunt.

In deze reeks zijn onder andere opgenomen:

Meertaligheid en onderwijs Ellen-Rose Kambel, Orhan Agirdag & Emmanuelle Le Pichon-Vorstman (red.)

Door taal de wereld ontmoeten Linda Vaessen-Moonen

Spontaan spellen Henriët Odink

Aan de slag met handschriftonderwijs Anneloes Overvelde & Ria Nijhuis-van der Sanden

Typ jij blind? Henny van der Meijden

Rijke taal Erna van Koeven & Anneke Smits

Rijke taal (v)mbo Erna van Koeven & Anneke Smits

Effectief lees- en spellingonderwijs Madelon van den Boer & Sebastián Aravena

Dyslectische kinderen leren lezen Anneke Smits & Tom Braams

Wat een goede tekst! Petra de Lint & Suzanne van Norden

Zoek het even lekker zelf uit – middenbouw Harrie Meinen

Zoek het even lekker zelf uit – bovenbouw Harrie Meinen

Aan de slag met rekenproblemen 2 Marije van Oostendorp

Aan de slag met rekenproblemen 1 Marije van Oostendorp

Zorgplan dyscalculie en rekenproblemen Marije van Oostendorp & Marisca Milikowski

Spelen serieus nemen Louise Berkhout

Meertaligheid en onderwijs

Taalvriendelijk onderwijs
in opmars

Ellen-Rose Kambel, Orhan Agirdag &
Emmanuelle Le Pichon-Vorstman (red.)

Boom

Dit boek is mogelijk gemaakt met een VENI-subsidie van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek, Project nr. 451-14-010

© 2017, 2025 Ellen-Rose Kambel, Orhan Agirdag & Emmanuelle Le Pichon-Vorstman (red.) | Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van de artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb. 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van artikel 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden van de illustraties te achterhalen. Mocht iemand desondanks menen dat zijn rechten niet zijn gehonoreerd, dan kan hij zich wenden tot de uitgever.

ISBN 978 90 2440 666 1

NUR 842

RUTU Rutu Foundation voor meertalig intercultureel onderwijs
Foundation www.rutufoundation.org
www.boom.nl/primair-onderwijs

Voorwoord

“Meertaligheid en onderwijs” is een van de eerste Nederlandstalige publicaties over meertaligheid in het onderwijs. Het was de bedoeling van redacteurs Orhan Agirdag en Ellen-Rose Kambel om wetenschappelijke bevindingen en praktijkervaringen op een toegankelijke manier voor een breed publiek te presenteren. In 2018 behaalde het boek de tweede plaats voor Beste Onderwijsboek van het Jaar, een jaarlijks terugkerende verkiezing georganiseerd door de Landelijke Beroepsgroep Begeleiders Onderwijs (LBBO). Deze erkenning bevestigt de waarde en de impact van het boek binnen het onderwijsveld in Nederland en Vlaanderen. Bij deze heruitgave is ervoor gekozen om de inhoud ongewijzigd te laten. We hebben slechts enkele referenties geüpdatet om aan te sluiten bij recente ontwikkelingen. De behoefte aan een toegankelijk en informatief boek voor leerkrachten, ouders en beleidsmakers is immers nog steeds actueel.

Sinds de verschijning in 2017 is er veel gebeurd op het gebied van meertalig onderwijs in Nederland. Zo zijn er nieuwe onderzoeken verricht, diverse samenwerkingsprojecten opgezet en is er een stroom aan Nederlandstalige rapporten, gidsen en handleidingen verschenen die ondersteuning bieden aan leerkrachten bij het omgaan met meertaligheid (zie bijvoorbeeld Jansen & Smit, 2019; Brainport Eindhoven, 2023; Voorman, 2023).

In Vlaanderen is na een korte opleving helaas nu sprake van een teruggang, met een minister van Onderwijs die een verbod wil op-

leggen op het spreken van een andere taal dan Vlaams of Frans tijdens de pauzes (Nieuwsblad 2023). Het verbieden van de thuistaal op school, waardoor kinderen dus in feite gestraft worden omdat zij meertalig zijn (Hurwitz & Kambel, 2020), werd in de zomer van 2021 besproken door het Comité van de Verenigde Naties dat toeziet op de naleving van het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van Rassendiscriminatie. Dit verdrag is door vrijwel alle VN-lidstaten, inclusief België en Nederland, geratificeerd. Het Comité sprak zijn zorgen uit over het beperken en bestraffen van het spreken van de thuistaal op school, en riep Nederland op om maatregelen te nemen zodat meertalige studenten uit etnische minderheidsgroepen niet worden beperkt in of gestraft voor het spreken van hun thuistalen op school (CERD, 2021; Rutu, 2021).

De wijdverbreide praktijk van het verbieden of negeren van meertaligheid vormde niet alleen de aanleiding voor dit boek, maar was ook de opmaat voor een nieuw initiatief dat in 2019 het licht zag en waar wij – Ellen-Rose en Emmanuelle – in dit voorwoord aandacht aan willen besteden.

De Taalvriendelijke School

De Taalvriendelijke School is een keurmerk voor scholen die alle talen van hun leerlingen vieren en waarderen (Le Pichon & Kambel, 2021; Le Pichon & Kambel, 2022). De eerste certificaten voor de Taalvriendelijke School werden in november 2019 uit handen van prof. Jim Cummins uitgereikt aan twee scholen in Amsterdam. Sindsdien is de Taalvriendelijke School (Language Friendly School/Ecole Amie de Langues) een snel groeiend internationaal netwerk geworden van meer dan 70 scholen in 12 verschillende landen. Hiervan bevinden zich zo'n 30 scholen in Nederland, drie op Curaçao en Saba, één in Suriname en twee in België.

Ons doel als oprichters van de Taalvriendelijke School, was vooral om een duurzame oplossing te vinden voor de toenemende meertaligheid op school. De voordelen van het integreren van meerdere

talen waren immers al lang bekend. In de praktijk bleven de initiatieven echter beperkt tot kortdurende pilots of onderzoeksprojecten die na enkele jaren, wanneer het geld op was of wanneer de trekkers van baan waren gewisseld, een zachte dood stierven.

Met de bottom-up aanpak van de Taalvriendelijke School hopen we dat de waardering van meertaligheid op een school blijvend wordt verankerd. Een aantal factoren dragen hieraan bij.

Ten eerste is het keurmerk ondergebracht bij een niet-gouvernementele organisatie in plaats van bijvoorbeeld bij een universiteit of hogeschool. De Rutu Foundation voor intercultureel meertalig onderwijs is een onafhankelijke non-profit organisatie die als missie heeft om culturele diversiteit en taaldiversiteit tot norm te verheffen in het onderwijs. We werken nauw samen met andere wetenschappers, zoals Jim Cummins en Antoinette Gagné van de Universiteit van Toronto, en Joana Duarte van de Universiteit Groningen.

Ten tweede worden er geen specifieke eisen aan scholen gesteld, maar krijgen scholen de ruimte om zelf een plan te maken dat past bij hun eigen prioriteiten, behoeften en mogelijkheden om vorm te geven aan taalvriendelijk onderwijs. Aan de hand van een Routekaart, alsmede tweejaarlijkse overlegmomenten met leden van het LFS-team en regelmatige netwerkbijeenkomsten doen scholen inspiratie en kennis op zodat zij uiteindelijk zelf de opgedane ervaring kunnen borgen in hun schoolpraktijk.

Verder is de Taalvriendelijke School een schoolbreed concept: bij het integreren van alle talen op school is het hele team betrokken, en niet alleen bijvoorbeeld de taalspecialist of de NT2-leerkracht. Maar ook de ouders en familieleden van zowel meertalige als eentalige leerlingen spelen een belangrijke rol bij het vormgeven van taalinclusie op school. Doordat alle talen onderdeel zijn van de sociale activiteiten van de school (denk aan feestdagen, voorstellingen en dergelijke) maar ook in de lessen, wordt het gebruik van meerdere talen niet meer gezien als iets bijzonders maar als een 'normaal' onderdeel van de algehele schoolcultuur.

Tot slot dragen de scholen zelf actief bij aan de instandhouding van het netwerk door een jaarlijkse geldelijke bijdrage en door hun

kennis te delen met het netwerk. Dit voorkomt afhankelijkheid van incidentele projectsubsidies en zorgt bovendien voor een grotere betrokkenheid van de scholen.

Na vijf jaar zien we de volgende resultaten.

De scholen die het keurmerk aanvragen zijn zeer divers: de hoofdmoot wordt gevormd door openbare basisscholen van allerlei signatuur. In Nederland zijn dat o.a. Montessori, Dalton en OGO-scholen. Er melden zich ook steeds meer middelbare scholen voor het label. Verrassend voor ons was dat zowel taalscholen (scholen die speciaal zijn gericht op nieuwkomers voor wie het Nederlands helemaal nieuw is) als internationale scholen hun weg naar het netwerk vonden. In Nederland zijn de internationale scholen voornamelijk semi-privé scholen die deels door de Nederlandse overheid worden gesubsidieerd en bedoeld zijn voor kinderen waarvan de vaak hoger opgeleide ouders tijdelijk in Nederland werken. De behoefte aan taalinclusieve leeromgevingen gaat dus dwars door sociaaleconomische grenzen.

De schoolbrede aanpak lijkt effectief: scholen geven aan dat hun leerlingen en ouders meer betrokken zijn (Le Pichon & Kambel, 2022) en dat leerlingen minder gedragsproblemen vertonen dan voorheen of vergeleken met dezelfde populaties op andere scholen. Onderzoek uitgevoerd aan de Universiteit van Amsterdam laat zien dat de leerprestaties significant beter waren bij een taalvriendelijke aanpak, met name op het gebied van (Nederlandse) woordenschat en rekenen, vergeleken met controle-scholen (Gaikhorst et al., 2023).

De scholen zijn zelf een bron van inspiratie geworden voor andere scholen. Dit is het rechtstreeks gevolg van het plezier en enthousiasme dat leerkrachten ervaren wanneer zij overgaan op een taalvriendelijke aanpak. Zo ontving de eerste Taalvriendelijke School, de St. Janschool in Amsterdam, scholen uit diverse landen die benieuwd waren naar hoe zij omgaan met de grote diversiteit aan talen binnen hun schoolmuren. In Hoofddorp waren het leerkrachten van een internationale school die in gesprek gingen met de gemeente. Dit resulteerde in subsidie om andere leerkrachten, medewerkers van kinderdagverblijven, bibliotheken en andere instellingen die met

kinderen werken, bij te scholen in het omgaan met meertaligheid. En in Brussel werd een instelling voor hoger onderwijs door een basisschool geïnspireerd om de mogelijkheden voor een Taalvriendelijk keurmerk voor hogescholen te verkennen.

Gelukkig zijn er dit moment in Nederland verschillende initiatieven op gemeentelijk niveau gaande om meertaligheid te stimuleren in het onderwijs. In 2023 gaf de gemeente Amsterdam goedkeuring aan een raadsvoorstel om meertaligheid in het Amsterdamse onder-

wijs te stimuleren (Het Parool 2023) en is inmiddels een Actieplan Meertaligheid in uitvoering; een samenwerking tussen de Rutu Foundation en de Universiteit van

Amsterdam. Andere voorbeelden zijn Zaanstad, waar een webpagina is ontwikkeld voor professionals, een handboek met adviezen voor ouders (Pact Zaanstad Oost, 2022); Gouda, waar lokale partners een convenant ondertekenden (ZoGouds.nl 2023) en Eindhoven, waar een whitepaper verscheen over meertaligheid in het onderwijs (Brainport Eindhoven, 2023). Ook bij vooraanstaande onder-

wijskennisinstellingen zoals het SLO (2023), de NRO en binnenkort de Onderwijsraad staat meertaligheid inmiddels duidelijk op de agenda. De Onderwijsraad brengt in

2025 een advies uit.

Met deze heruitgave van *Meertaligheid en Onderwijs* hopen we leerkrachten, onderwijsassistenten, schoolleiders maar ook ouders en beleidsmakers de kennis en de inspiratie te bieden om een taalvriendelijke leeromgeving te creëren, dan wel hun collega's te overtuigen van het belang hiervan.

Ellen-Rose Kambel en

Emmanuelle Le Pichon-Vorstman

Inhoudsopgave

Inleiding: de paradox van meertaligheid in de Lage Landen	15
Orhan Agirdag en Karmijn van de Oudeweetering	
1 Meertalige strategieën, taalonzekerheid en rekenen met anderstaligen: voorbeelden uit Suriname	23
Emmanuelle Le Pichon-Vorstman en Ellen-Rose Kambel	
2 Translanguaging: een oplossing voor meertalige klassen?	49
Anouk Ticheloven	
3 Het straffen van meertaligheid op school: de schaamte voorbij	55
Orhan Agirdag	
4 Taalonderwijs en leren van talen in meertalige klassen: een introductie bij het rapport van de Europese Commissie	65
Ana-Maria Stan	
5 De meerwaarde van de thuistalen van leerlingen in praktijk omgezet: het Validiv-project in het kort	81
Lore Van Praag, Orhan Agirdag, Piet Van Avermaet en Mieke Van Houtte	
6 Meertaligheid als sleutel tot inclusief onderwijs voor nieuwkomers	97
Emmanuelle Le Pichon-Vorstman en Sergio Baauw	

- 7 Drietalige basisscholen in Friesland: een gouden greep in tijden van toenemende diversiteit? 111**
Joana da Silveira Duarte en Mirjam Günther-van der Meij
- 8 Taalbeleid voor migrantenkinderen in Zweden. Een introductie van het Zweedse moedertaalonderwijs in beleid en praktijk 125**
Ann Charlotte Karnemo en Amor Segerhammar
- 9 Meertaligheid en onderwijs in Caribisch Nederland: Community-based onderzoek gericht op een duurzaam taalonderwijsbeleid op St. Eustatius 131**
Eric Mijts, Ellen-Petra Kester en Nicholas Faraclas

ERVARINGEN VAN MEERTALIGEN

- Ik spreek in vele tongen 153**
Hélène Christella Mungayende
- Niemand mag je ervan weerhouden om je moedertaal te spreken 157**
Greta Pané-Kiba
- Hoe meertaligheid mijn schoolcarrière heeft beïnvloed 158**
Jahkini Bisselink
- Tweetalig zijn uitgelegd aan niet-tweetaligen 160**
Aroha MacKay
- Ik ben een vrouw van vele talen 161**
Dionne Swedo
- Meertalig voordeel in de advocatuur 163**
Akin Alan
- Je thuis voelen op twee plaatsen 166**
Isaure Vorstman

Taaldiscriminatie en meertaligheid: een blik door de generaties heen	167
Jamiu Busari	
Ik ben bevoorrecht dat ik vier talen ken	173
Mag Ramachandran	
De taal van mijn gevoel	174
Magda Pattiha	
Ahang, je hebt mijn aandacht	175
Pamela Mercera	
Profijt tijdens Franse les	176
Alexis Vorstman	
De grootste fout van mijn leven	177
Suheyra Yalçin	
Een grotere wereld dankzij meertaligheid	180
Thijs Vorstman	
Tongo e meki: mijn taal, mijn identiteit	181
Stuart Rehan	
Vragen die mensen aan mij stellen als ik zeg dat ik tweetalig ben	182
Fleur Vorstman	
Moedertaal	183
Nosrat Mansouri Gilani	
Meertaligheid in het onderwijs: conclusies en tips voor beleidsmakers, leerkrachten en ouders	185
Ellen-Rose Kambel en Karmijn van de Oudeweetering	
Over de auteurs	191
Literatuur	205

Inleiding: de paradox van meertaligheid in de Lage Landen

Orhan Agirdag en Karmijn van de Oudeweetering

De bijdragen in dit boek gaan over de Lage Landen die iedere dag diverser worden op het vlak van taal. Nederlands is echter nog steeds onze voertaal. Maar andere talen worden meer en meer zichtbaar, niet het minst in de schoolbanken: steeds meer leerlingen spreken naast het Nederlands ook een andere taal of talen en zijn dus meertalig.

Talige diversiteit is op zich een rijkdom voor de samenleving en het onderwijs, maar het brengt ook nieuwe uitdagingen met zich mee. Enerzijds wordt meertaligheid steeds meer gepromoot als een cruciale katalysator op het vlak van burgerschap en economie. Anderzijds, wordt het gezien als een oorzaak van achterstanden, met de fameuze leuzen over de vermeende 'taalachterstand' van leerlingen met een migratie-achtergrond. Meertaligheid is dus een paradoxaal gegeven (zie ook Agirdag, 2010).

Toch zijn de onderwijssystemen in Nederland en Vlaanderen vooral ééntalig gebleven. Dat betekent niet dat er geen andere talen geleerd worden op deze scholen als een apart vak, maar wel dat de instructie van de reguliere vakken meestal enkel in het Nederlands plaatsvindt. Zelfs in de tweetalige regio Brussel moeten ouders voor hun kinderen kiezen tussen ééntalige Nederlandstalige of Franstalige scholen. We zien wel dat er veel verandert en dat verschillende vormen van meertalig onderwijs en meertalige instructie hun intrede doen.

Meertalig onderwijs in Nederland en Vlaanderen

In 2017 boden in Nederland ongeveer 130 scholen meertalig onderwijs aan. Dit houdt in dat ongeveer de helft van de lessen, dus ook reguliere vakken zoals wiskunde en aardrijkskunde, in het Engels worden gegeven. Met andere woorden, er wordt niet alleen Engels geleerd op school (= taal als een vak), maar er wordt geleerd *in het Engels* (= instructietaal). Sinds 2014 is meertalig onderwijs niet enkel mogelijk binnen het voortgezet onderwijs, maar zijn ook verschillende basisscholen op initiatief van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gestart met tweetalig onderwijs. Alle basisscholen moesten structureel ruimte krijgen om tot 15% van hun onderwijstijd Engels, Frans of Duits als instructietaal te hanteren (Rijksoverheid, 2014).

Ook in Vlaanderen heeft meertalig onderwijs de laatste decennia aan terrein gewonnen, onder de noemer van CLIL (*Content and Language Integrated Learning*). In 2017 waren er 61 scholen binnen het secundair/voorgezet onderwijs waar in CLIL wordt voorzien, waarvan 24 scholen opteren voor het geven van vakken in het Engels, 11 scholen voor vakken in het Frans, 2 scholen voor vakken in het Duits en 24 scholen voor een combinatie van deze talen. CLIL is per wet ook enkel mogelijk in deze statustalen: Frans, Engels of Duits. Talen van migratie, zo zal dadelijk blijken, worden anders behandeld.

Waarom meertaligheid op school?

De positieve visie op meertaligheid en meertalig onderwijs is gebaseerd op belangrijke wetenschappelijke inzichten. Zo beargumenteren de meeste taalkundigen dat concepten en vaardigheden die ontwikkeld worden in één taal overgedragen worden naar een tweede taal door middel van een zogenaamde 'gemeenschappelijke onderliggende vaardigheid'. Meertalig onderwijs zou daarom het aanleren van het Nederlands niet verhinderen, maar juist stimuleren (Cummins, 1981).